

Prof. dr. Šime IVANJKO

Pravni fakultet Univerziteta u Mariboru

Mjenica u poslovnoj praksi

UVOD

Mjenica je papir od vrijednosti, koji izaziva pažnju nosioca gospodarskih i drugih aktivnosti, a posebno financijskih transakcija, kao sredstvo plaćanja i kao sredstvo osiguranja plaćanja. Mjenica je vrlo jednostavno sredstvo, koje cirkulira iz jednog mjesta u drugo, iz jedne države u drugu i mijenjajući pritom vlasnika i izvršavajući jedno od spomenutih uloga. Mjenica se pojavljuje u poslovnoj praksi više od 700. godina. Njezin pravni i gospodarski značaj je velik, s obzirom da omogućava brzo i efikasno obavljanje financijskih transakcija i osigurava relativno brzo naplatu, ako pravosudni sistem radi u skladu sa načelima mjeničnog poslovanja.

Ogroman gospodarski značaj mjenice stvorio je potrebu po pravnoj regulativi ove materije na nacionalnom i međunarodnom planu. Mjenične zakone susrećemo već u 19. stoljeću u pojedinim državama.¹

Na nacionalnom području poslije drugog svjetskog rata u bivšoj FNRJ donesen je Zakon o mjenici 1946. godine,² koji je izrađen na bazi Ženevskih konvencija o mjenici, koje su donesene na međunarodnoj konferenciji u Ženevi 1930. godine.³

Nakon raspada SFRJ Republika BiH donijela je Zakon o mjenici 1992⁴, a koji je prestao važiti donošenjem novog **Zakona o mjenici u 2000 godini za teritoriju Federacije**.⁵ U Republici Srpskoj donesen je također Zakon o mjenici u 2001, koji sadržajno ne odstupa od Zakona o mjenici koji se primjenjuje u Federaciji BiH.⁶

---

¹ Ovdje treba spomenuti npr. Zakonik trgovački za knjaževstvo Srbije iz 1860. godine, koji u članovima 76. do 170. uređuje mjenicu. U postupku unifikacije mjeničnog zakonodavstva treba upozoriti na aktivnosti Udruženja za unifikaciju mjeničkog prava osnovanog 1852. godine, Udruženja za međunarodno pravo i Instituta za izjednačenje privatnog prava sa sjedištem u Rimu. Prvi praktični koraci na unifikaciji bili su učinjeni na međunarodnoj konferenciji u Hagu 1910. i 1912. godine donešenjem Haškog mjeničnog regelmana. Proces unifikacije bio je zaustavljen u toku prvog svjetskog rata. Posebni značaj za unifikaciju mjeničnog prava imaju Ženevske konvencije o mjenici donesene u Ženevi 1930. godine, koje je potpisala i Kraljevina Jugoslavija.

² Službeni list FNRJ, broj 104/1946. godine.

³ Ženevske konvencije sadrže tri međunarodne konvencije, i to: Konvencija o jednoobraznom mjeničnom zakonu, Konvencija o sukobu zakona u materiji mjenice i Konvencija o taksama u oblasti mjenice.

Oba spomenuta zakona usklađeni su sa Ženevskim konvencijama o mjenici, što znači da se poslovanje sa mjenicom u BiH ne razlikuje od poslovanja sa mjenicom u drugim državama bivše SFRJ, pa i u državama, koje su potpisale ženevske konvencije.

1. Načela mjeničnog prava

Mjenično poslovanje zasnovano je na mjeničnim načelima

1. pismenosti (formalnosti),
2. inkorporacije,
3. strogosti fiksne mjenične obveze,
4. solidarnosti,
5. neposrednosti i
6. samostalnosti.

Načelo pismenosti znači da je mjenica strogo formalna pismena isprava, koja ima sadržaj određen zakonom. To načelo daje sigurnost prilikom cirkulacije mjenice kao papira od vrijednosti.

Načelo inkorporacije sastoji se o tome da su prava iz mjenice vezana na posjedovanje mjenične isprave (papira). Prava iz mjenice ne mogu nastati niti se ostvarivati bez mjenice kao papira od vrijednosti, osim u iznimnim slučajevima, kada je mjenica uništena pa se može nestala mjenica nadomjestiti u sudskom postupku amortizacije.

Načelo mjenične strogosti dolazi do izražaja u materijalno pravnom i procesno pravnom pogledu. Sa materijalno pravnog vidika mjenična obveza predstavlja tipičnu apstraktnu obvezu. To znači da u pravilu dužnik nema mogućnosti isticati prigovore u odnosu na zakonitog i savjesnog imatelja mjenice. Sa procesno pravnog aspekta mjenica omogućava vjerovniku da po brzom sudskom postupku ostvari plaćanje mjenice time da sud prisiljava mjeničnog dužnika da plati mjenicu.

Načelo fiksne mjenične obveze sastoji se u tome da je mjenični dužnik dužan platiti iznos zapisan u mjenici. Mjenični dužnik obavezan je platiti samo obvezu iz mjenice.

---

⁴ Službeni list RBiH, broj 2/92.

⁵ Službene novine Federacije BiH, broj 32/2000.

⁶ Službeni glasnik 32/2001.

Načelo solidarnosti znači da su mjenični dužnici po samom zakonu solidarno odgovorni za isplatu mjenične sume. Svi potpisnici na mjenici su solidarno odgovorni za ispunjenje mjeničnih obveza.

Načelo neposrednosti sastoji se u tome, što svaki mjenični dužnik je neposredno odgovaran mjeničnom vjerovniku.

Načelo samostalnosti, koje se sastoji u tome, da svaki dužnik stavljanjem svog potpisa na određeno mjesto u mjenici odgovara kao mjenični dužnik samostalno.

Pravni odnosi između vjerovnika i dužnika iz mjenice su posebni pravni odnosi, uređeni zakonom o mjenici, time da se niz pitanja u vezi sa poslovanjem sa mjenicom dodatno uređuje sa propisima, koji uređuju obaveze.

2.Vrste mjenica

Zakon o mjenici uređuje dvije vrste mjenica: **trasiranu i vlastitu mjenicu.**

Kod trasirane mjenice radi se o pravnom odnosu između triju osoba: 1. **dužnika** iz pravnog posla, na pr. kupca iz prodajnog ugovora, 2. **vjerovnika**, prodavatelja iz istog ugovora i 3. **osobe, koja se pridružuje dužniku sa izjavom da će ona platiti dug dužnika vjerovniku.**

Ovakav dogovor mogao bi se i ostvariti u drugom pravnom obliku, na pr. dogovorom, da će obvezu plaćanja kupovne cijene prodavaocu preuzeti treća osoba ili da će pristupiti k dugovanju kupca, u skladu sa odredbama zakona o obveznim odnosima o pristupanju dugu, odnosno preuzimanju duga.

Kada se ovakav pravni odnos pretvori o **mjenični pravni odnos**, onda se primjenjuju pravila zakona o mjenici, koja uređuju status i položaj kupca koji izdaje mjenicu (**trasant**), vjerovnika - prodavaoca iz prodajnog ugovora (**remitent**) i nalog trasanta osobi, koja je spremna preuzeti plaćanje duga (**trasat**). Zapis ovog pravnog odnosa u mjenici traži posebnu formu, time da se kod zapisivanja prava i obveza pojedinih stranaka u mjenici u pravilu primjenjuju mjenični obrasci, koji po zakonu nisu obvezni.⁷

---

⁷ Prema odredbi stava 2. članka 110 Zakona o mjenici na teritoriji Federacije se primjenjuju obrasci mjenice, koje propisuje Federalni ministar financija. Vidi i Pravilnik o obrascu mjenice i naknadi za posredovanje, Službeni glasnik Republike Srpske, br.55/2001.

U prošlosti mjenice su se upotrebljavale u distančnim prodajama, time da je kupac u pravilu položio novac u svom mjestu kod određene osobe, koja je izdala pismo osobi, koja je položila kod njega novac, sa nalogom trećoj osobi u drugom mjestu, da donosiocu tog pisma isplati određeni novac. Ovakav način je u prošlosti omogućio trgovcima,

Trasirana odnosno **vučena** mjenica ima naziv po tome što je trasant ispisuje i šalje k remitentu, u kojem poručuje da o tom pismu mjenici obavijesti osobu – trasata, koji je spreman pismeno preuzeti obvezu plaćanja mjeničnog duga, time da će mjenicu potpisati (**akcept**). U trasiranoj mjenici moguće je da pristupe kao jamci i druge osobe, koje će jamčiti bilo za trasanta bilo za trasata, odnosno akceptanta, ako spomenute osobe ne ispune svoje obveze iz mjenice.

Vlastita mjenica je mjenica koju izdaje dužnik kako izdavatelj, a ne kao trasant, i s kojom se sam obvezuje platiti vjerovniku svoj dug u skladu sa propisima o mjenici. Kod izdavanja vlastite mjenice se izdavatelj obvezuje dodatno na ispunjenje duga iz osnovnog ugovora. S obzirom da je izdavatelj obvezan ispuniti svoju obvezu na osnovu samog ugovora kao kupac, prihvaćanjem vlastite mjenice nije vjerovnik dobio posebno osiguranje, s obzirom da može tražiti naplatu bilo na osnovu ugovora ili na osnovu same mjenice.

Uz izdavatelja vlastite mjenice mogu kao jamci preuzeti obvezu i druge osobe, slično kao kod trasirane mjenice. Zakon o mjenici uređuje u prvom dijelu trasiranu, a u drugom dijelu vlastitu mjenicu.

Za vlastitu mjenicu se u pravilu primjenjuju odredbe zakona, koje se odnose na trasiranu mjenicu. U našoj poslovnoj praksi se u pravilu primjenjuju vlastite mjenice iako se s njima ne ostvaruju oni ciljevi, koji se mogu ostvariti sa trasiranom mjenicom. Tako da za praksu treba preporučiti primjenu trasiranih mjenica, što znači da je potrebno da dužnik privuče treću osobu, koja će svojim potpisom jamčiti plaćanje mjenične sume mjeničnom vjerovniku. Time se dobiva i bonitet, jer je mjenica toliko bonitetnija, koliko ima više potpisa. Posebnih obrazaca za vlastitu mjenicu nema te se stoga primjenjuju obrasci za trasiranu mjenicu sa odgovarajućim promjenama teksta kao na primjer umjesto riječi „platite“ treba napisati, „plaćam“ platiti ću“ i sl.

3.Dogovor (sporazum) o izdavanju mjenice

Kao što je već napomenuto, mjenica se može izdavati i upotrebljavati u različite svrhe. Najčešće se u poslovnoj praksi mjenica upotrebljava kao sredstvo **osiguranja potraživanja vjerovnika**. Međutim vjerovnik može upotrijebiti mjenicu, koja nije dospjela, a potpisana je sa strane dužnika, da izvrši plaćanje svom vjerovniku (**mjenica kao sredstvo plaćanja**). Kao kreditno sredstvo se mjenica najčešće upotrebljava kao isprava, koja omogućava kreditiranje dužnika sa strane vjerovnika, bilo da mu odlaže obvezu plaćanja mjeničnog duga bilo da mu omogućava da nedospjelu mjenicu proda za gotov novac (eskontiranje mjenice).

---

da nisu na svojim putovanjima nosili ogromne količine novca, već jedino pismo, koje je omogućavalo, da su u mjestu kupovanja podigli novac kao zamjenu za novac, kojeg su položili u svom mjestu kod izdavatelja mjenice.

Za nastanak mjenične obveze odnosno mjeničnog pravnog odnosa od bitnog je značaja da dužnik i vjerovnik utvrde obvezu dužnika, da izda mjenicu sa sadržajem, koji će biti u skladu sa međusobno dogovorenim obvezama. Spomenuti dogovor može biti sklopljen usmenim putem, a u poslovnoj praksi se preporučuje da se obveza dužnika da će izdati mjenicu, utvrdi kao posebni dio u samom ugovoru, na pr. u prodajnom ugovoru, kojim se dužniku odlaže plaćanje. Sadržaj ovog dogovora mora se odnositi na određivanje vrste mjenice i njenog sadržaja, kojeg će upisati u mjenicu trasant odnosno izdatelj mjenice. Prije svega treba utvrditi 1. kada će se mjenica izdati, 2. na koji iznos i 3. kada dospijeva mjenica na plaćanje te 4. tko će i 5. u kojoj funkciji potpisati mjenicu.

Isto tako treba u spomenutom dogovoru odnosno sporazumu utvrditi koje klauzule može odnosno mora upisati trasant u mjenicu. Nakon izdavanja mjenice, koja je ispunjena, vjerovnik ne može ništa mijenjati ili dopunjavati, osim iznimno, da zabilježi prijenos mjenice na novog vjerovnika svojim potpisom ne poledini mjenice ili da konstatira djelomično naplatu mjenice.

U poslovnoj praksi najčešće se sadržaj mjenice ne dogovara između dužnika i vjerovnika iz ugovornog odnosa, već dužnik izdaje bjanko mjenicu sa ovlaštenjem vjerovniku, da je ispuni u slučaju, da nije ispunjena obveza dužnika iz osnovnog ugovora. Ovakav način poslovanja je **vrlo sporan i poslovno rizičan** tako za izdatelja mjenice kao i za vjerovnika, o čemu će biti govora kasnije o bjanko mjenici. Mjenica se kao sredstvo osiguranja može u pravilu izdati u svim obveznim odnosima, ako posebnim zakonom nije izdavanje mjenice zabranjeno. U BiH je zabranjeno izdavanje mjenice kod potrošačkih kredita.⁸

4. Izdavanje i oblik trasirane mjenice

Mjenica se u pravilu izdaje na mjeničnim obrascima (blanketama), koje izdaju nadležni organi pojedine države. Međutim mjenica je pravovaljano izdana, ako i nije izdana na službenom obrascu mjenice.⁹ Kao što je bilo rečeno mjenica je pismo, kojeg dužnik šalje vjerovniku kao poseban vid dodatne obveze iz osnovnog ugovora. Da bi spomenuto pismo imalo prirodu mjenice, potrebno je da sadrži bitne sastojke, kao što je:

1. **riječ mjenica**, koja mora biti napisana u tekstu mjenice i to na jeziku na kome je sastavljena mjenica,
2. **bezuvjetni nalog**, da se plati određena svota novaca
3. **određivanje dospjelosti**, određeno vrijeme kada je potrebno platiti mjenicu,
4. **mjesto , gdje se plaćanje treba obaviti**,
5. **ime onoga kome će se platiti (remitent)**,
6. **ime osobe koja će to platiti (trasat)**,

---

⁸ Članom 62. Zakona o zaštiti potrošača u Bosni i Hercegovini je upotreba mjenica i čekova prilikom zaključenja ugovora o potrošačkom kreditu zabranjena.

⁹ *Obrazac, koji se danas u praksi upotrebljava, je stvaran dugogodišnjom praksom, time da se u obrascu nalaze ključne riječi, odnosno klauzule , koje se dopunjuju sa sadržajem zakona.*

7. **potpis (trasanta), osobe koja izdala mjenicu,**
8. **datum i mjesto izdavanja mjenice.**

Uz spomenute sastojke mjenica može sadržavati i dodatne nebitne dijelove, kao što je upisivanje pojedinih klauzula, uputa i informacija, o kojima će biti kasnije više riječi.

Izdavanje i ispunjenje odnosno zapisivanje zapisa na mjenici je posebna mjenična radnja, time da su određene radnje obvezne, a druge fakultativne.

Zapisivanjem bitnih sastojaka u mjenici se zapisuje kao mjenični odnos dogovoreni odnos između trasanta, remitenta i trasata, koji proizlazi iz dogovora o izdavanju mjenice.

Ako mjenica ne sadrži sve spomenute sastojke, koji se po zakonu smatraju kao bitni, mjenica ne vrijedi kao papir od vrijednosti, koji praktično nema nikakvog značaja u poslovnom svijetu.

Iznimno ipak mjenica vrijedi, ako nije u mjenici označena **dospjelost**, jer se prema zakonu smatra, da je to mjenica po viđenju. Trasirana mjenica na kojoj nije označeno **mjesto izdavanja**, smatra se da je izdana u mjestu, koje je navedeno pored trasantovog potpisa. Ako ne bi kod trasantovog potpisa bilo navedeno mjesto izdavanja, mjenica ne vrijedi kao trasirana mjenica. Ako nije u mjenici određeno **mjesto plaćanja**, smatra se da je mjesto plaćanje mjesto trasatovog prebivališta.

Obvezni odnosi između dužnika i vjerovnika te osobe koja je pristala da plaća umjesto dužnika, može se u mjenici promijeniti na taj način, da u ulozi trasanta može nastupiti i remitent, odnosno vjerovnik iz dužničko- vjerovničkog odnosa. Dužnik može iz osnovnog odnosa odrediti sebe kao trasata i slično. To znači, da obvezni odnosi između dužnika, vjerovnika i osobe, koja je voljna platiti dužnikov dug, mogu u mjenici zauzeti različite uloge, što proizlazi iz načina na koji izdaje mjenica. Ako je trasant i vjerovnik ista osoba, govorimo o mjenici **na vlastiti poziv**. Ako su trasant i trasat iste osobe, govorimo o **trasiranoj vlastitoj mjenici**. U poslovnoj praksi može se izdati i mjenica za račun treće osobe. To je **komisijska mjenica** kada trasant izdaje mjenicu u svoje ime ali za račun nekog svog komitenta.

Ako je u trasiranoj mjenici određeno da će trasat platiti mjenicu preko treće osobe kao pomoćnika u drugom mjestu, onda govorimo o **domiciliranoj trasiranoj mjenici**. Bitno za ovu mjenicu je da će mjeničnu sumu isplatiti neko treće lice, a ne trasat, bilo u mjestu u kome trasat prebiva bilo u kom drugom mjestu. Osoba, koja je pomoćnik trasata kod isplate mjenične svote, naziva se **domicilijatom**. Domicilijata (banku, koja vodi račune dužnika) u pravilu određuje trasant kod izdavanje mjenice sa upisom njegovog imena u posebnu rubriku na mjeničnom obrascu (»**Plaćanje**.... « i slično). Kako domicilijat ne potpisuje mjenicu i on nije mjenični dužnik. On će isplatiti mjenicu jedino ako mu trasat osigura sredstva plaćanja.

5. Ispunjavanje mjeničnog blanketa

U poslovnoj praksi se primjenjuju mjenični obrasci, odnosno blankete, koje se ispunjavaju u skladu sa dogovorom između dužnika ili vjerovnika o izdavanju mjenice i u skladu sa odredbama zakona o mjenici.

a) Mjesto i vrijeme izdavanja mjenice

U mjeničnom obrascu (**blanketi**) se u pravilu sa gornje lijeve strane upisuje mjesto i datum izdavanja mjenice. Mjenica je punovažna, ako je upisano mjesto izdavanja mjenice bez obzira da li je to istinito mjesto izdavanja mjenice. Kao mjesto mora se navesti **službeni naziv tog mjesta**.

Datum izdavanja mjenice se u pravilu upisuje tako da se mjeseci upisuju slovima i to nazivima na jeziku, na kojem se sastoji ostali sadržaj mjenice. Datum, dan i godina upisuju se brojevima. Mjenica je punovažna, ako se i ovi podaci ispisuju slovima.

b) Jezik mjenice

Kod ispunjavanja mjeničnog blanketa treba paziti na upisivanja ostalog sadržaja u blanketu. Jezik, na kojem je napisan obrazac, obavezan je i za upisivanje ostalih sastojaka u mjenici. Jezik se određuje prema riječima obrasca

»**platite za ovu..... mjenicu**«. Ako je obrazac napisan na jednom jeziku, onda nije dozvoljeno upisivati ostale sastojke dijelove na drugim jezicima.

c) Upisivanje nominalne mjenične vrijednosti

Bitno je za mjenicu, da se dužnik bilo sam kod vlastite mjenice odnosno kao trasat kod trasirane mjenice obavezuje da će platiti određenu svotu novaca vjerovniku u određeno vrijeme. Dug mora biti zapisan u novčanoj vrijednosti na mjenici. Mjenicu je moguće izdati na bilo koju valutu, time da će u trenutku plaćanja dužnik morati plaćati u pravilu iznos u onoj valuti, koji je označen u samoj mjenici, ako nije to suprotno kogentnim deviznim propisima.

U poslovnoj praksi se postavlja pitanje koji iznos upisati u samu mjenicu. Zakon o mjenici ne određuje sastojke odnosno postupak, kako se određuje nominalna vrijednost mjenice. Kakva je vrijednost mjenice ovisi o dogovoru o izdavanju mjenice i o dugovanju na osnovu temeljnog posla. Kao vrijednost mjenice moguće je upisati samo **glavnicu** ili uz **glavnicu kamate, troškove i mjeničnu proviziju**. Glavnica je iznos dugovanja dužnika vjerovniku iz osnovnog posla, odnosno dobiveni kredit. S obzirom da se radi o odlaganju plaćanja u pravilu na ovakvu glavnica moraju biti obračunate kamate. Ovdje se ne radi o **zateznim kamatama**, već o **ugovornim kamatama**, što znači da se stranke moraju dogovoriti o visini kamata. Sa izdavanjem mjenice su povezani određeni **troškovi**. Istovremeno

zakon i praksa dozvoljava, da se u mjeničnom poslovanju izdavanjem mjenice povezuje sa plaćajem određene **provizije**.

Visinu troškova određuje vjerovnik. U poslovnoj praksi iznosi oko 100 do 200 KM. Provizija se u pravilu obračunava između dva i tri promila.¹⁰

Što se tiče kamata treba napomenuti, da je dogovorenu kamatu potrebno kod mjenica, čija je dospelost unaprijed utvrđena, obračunati i pripisati samoj glavnici. Ako kod mjenice dospelost nije utvrđena, kao što je to mjenica »po viđenju«, u tom slučaju se uz nominalni iznos na mjenici upisuje i kamatna stopa. Ona može biti fiksno utvrđena ili opisna: bitno je da se može iz opisa utvrditi kamatna stopa na objektivan način.

Nominalni mjenični iznos upisuje se i slovima, time da vrijedi pravilo, ako je razlika između nominalnog mjeničnog iznosa zapisanog u brojkama i slovima, vrijedi iznos mjenice zapisan slovima.

d) Označivanje dospelosti

Dospelost mjenice znači utvrditi dan kada ima vjerovnik pravo prezentirati mjenicu dužniku radi naplate. Dospelost se u mjenici može utvrđivati na pet različitih načina;

1. dospelost se ne utvrđuje u mjenici, što znači da prostor, gdje se upisuje dospelost u mjeničnoj blanketi ostaje prazan. Prema zakonu takva mjenica se smatra, da je mjenica »po viđenju«, što znači da vjerovnik može prezentirati mjenicu mjeničnom dužniku bilo koji raniji dan u roku od godinu dana od dana izdavanja mjenice,
2. dospelost po viđenju određuje se upisivanjem klauzule » po viđenju«, što ima jednake učinke kao kada nije u mjenici određena dospelost,
3. dospelost može biti označena određenim danom, upisivanjem konkretnog točnog datuma dospelosti. To je koledarska mjenica,
4. dospelost može biti utvrđena na određeno vrijeme po viđenju,
5. dospelost se može odrediti na određeno vrijeme od dana izdavanja.

Kada se radi o dospelosti » po viđenju« ili »na određeno vrijeme po viđenju« na mjenici može biti upisana kamatna stopa. Kod mjenica koje se izdaju na određeni dan, odnosno određeno vrijeme od dana izdavanja upis kamatne mjere nije valjan, jer se kod tih mjenica moraju kamate obračunati prilikom izdavanja same mjenice i upisati jedinstvenu mjeničnu svotu, koja se sastoji od glavnice iz obračunatih kamata, mogućih troškova i provizije.

---

¹⁰ *Provizija znači dobit, koja je i svrha gospodarskog poslovanja, kada se radi o mjenici u gospodarskom poslovanju. Ovdje se ne radi o proviziji, koju određuje Pravilnik o obrascu mjenice i naknadi za posredovanje u članu 8. Spomenuti Pravilnik određuje 10% proviziju kod povratne mjenice, tj mjenice koju je umjesto dužnika platila osoba, koja je potpisana na mjenici na pr. indosant, ali nije dužnik iz temeljnog posla. Povratnu mjenicu izdaje osoba koja je platila mjenicu i ima pravo regresa do dužnika. Platilac mjenice izdaje novu mjenicu po viđenju i u mjenični iznos uračunava osim isplaćene sume za mjenicu i 10% proviziju kao naknadu za troškove kod otkupa mjenice od vjerovnika za račun dužnika.*

Mjenica »po viđenju« se može naplatiti, čim se podnese dužniku. Ona se mora podnijeti na isplatu u roku od jedne godine dana od izdavanja. Trasant može ovaj rok skratiti ili duže odrediti ove rokove, indosanti ih mogu samo skratiti. Ako je trasant naredio, da je mjenica dospjela » **određeno vrijeme po viđenju**«, (a vista) ne smije se podnijeti na isplatu prije naznačenog vremena, u takvom slučaju rok za podnošenje počinje teći od tog vremena. Kada je dospelost mjenice »na određeno vrijeme po viđenju«, izračunava se dospelost bilo prema danu akcepta bilo prema danu protesta, što znači, da mora vjerovnik mjenicu najprije **prezentirati dužniku**, koji je dužan upisati u mjenicu datum viđenja, i ako on to ne učini, mora ovaj datum biti potvrđen od nadležnog suda u vidu **protesta zbog nedatiranja**.

Izraz u mjeničnoj blanketi »**platite za ovu**« znači odredbu (nalog) trasanta, kojim određuje da trasat plaća mjenicu njegovom vjerovniku (remitentu).

U prazan prostor između »**platite za ovu..... mjenicu**« se u pravilu upisuje »**jedinu**« mjenicu, jer se mjenice u pravilu izdaju u originalu odnosno jednom primjerku. Mjenica se može izdati u više primjeraka, time da se označe posebno svaki izvod posebnim brojem tako, da se originalni primjerak razlikuje od duplikata. Za naplatu može se prezentirati samo originalni primjerak time da se u ostalim kopijama označuje koja je mjenica originalna i

kao takva naplativa. Kada se izdaje veći broj mjenica (mjenica u kopijama odnosno u duplikatima) za isto potraživanje, onda se one označuju sa brojevima, time da se u spomenuti prostor iza riječi »platite za ovu« upisuje samo broje originalne mjenice. U pravilu je to mjenica sa brojem jedan, te će stoga u svim mjenicama biti upisana klauzula »**platite za tu prvu mjenicu**«. Duplikati se ne mogu naplaćivati.

e) **Značaj klauzule »po naredbi« odnosno »ne po naredbi«**

Izraz »po naredbi« znači uputu trasanta trasatu, da plati vjerovniku (remitentu) mjenični iznos osobno samom vjerovniku, koji je označen i naveden u mjenici ili osobi, koja će tražiti naplatu mjenice po remitentovoj naredbi. To znači, da je mjenica papir od vrijednosti, koji se može prenositi. Međutim trasant može zabraniti prijenos mjenice time, da izraz »po naredbi« promjeni u izraz »**ne po naredbi**«. U tom slučaju remitent ne može prenijeti mjenice, a trasant poručuje trasatu, da mora platiti mjenicu osobno remitentu, a ne osobi, koja bi došla sa tom mjenicom po naredbi remitenta; mjenica, koju nije dozvoljeno indosirati naziva se **rekta mjenica**. Prijenos mjenice se obavlja po postupku, koji se u mjeničnom pravu naziva **indosiranje**. Indosiranje je postupak prijenosa papira od vrijednosti, koji uređuje Zakon o mjenici i Zakon o obveznim odnosima. Imatelj mjenice može mjenicu prenijeti na taj način, da na poledini mjenice upisuje klauzulu indosamenta, koja u pravilu glasi: »**umjesto meni platite po naredbi osobi A B**«.

Osoba koja prenosi mjenicu imenuje se indosant , a osoba na koju je prenesena mjenica se imenuje indosatar.

Za punovaljan indosament potreban je potpis onoga koji prenosi. Prvi prenositelj mora biti remitent. U pravilu se kod prijenosa upisuje datum i mjesto prijenosa, iako to nije od bitnog značaja za valjanost prijenosa mjenice. Ispisivanjem imena na koga remitent prenosi mjenicu, se naziva **punim indosamentom**. Prijenos mjenice je moguće obaviti i bjanko indosamentom, što znači samo potpisom imatelja mjenice i predajom mjenice kao stvari novom imatelju. Prijenos mjenice se može izvršiti i na donosioca, time da se po zakonu smatra, da je bjanko indosament, **indosament na donosioca mjenice**.

f) Upis remitenta

Na mjeničnom blanketi iza riječi »po naredbi« upisuje se ime vjerovnika iz osnovnog posla, koji se u mjeničnom pravu naziva **remitent**, a odnosno prvi imatelj mjenice. Remitent je vjerovnik iz mjeničnog vjerovničko-dužničkog odnosa. On je i imatelj mjenice, odnosno njezin vlasnik. On može raspolagati sa mjenicom i potraživanjem iz

mjenice, ako nije prienos mjenice zabranjen putem upisa klauzule »**ne po naredbi**«. Za upis remitenta dovoljno je upisivanje tvrtke odnosno imena pravne osobe, odnosno imena fizičke osobe. Za punovažnost mjenice nije potrebno upisivati i adresu, iako se to preporučuje. Dovoljno je, da je moguće identificirati vjerovnika iz mjenice, odnosno remitenta.

g) Klauzula »vrijednost primljena«

Klauzula »**vrijednost primljena**« je poruka trasanta trasatu o temeljnom poslu, na osnovu kojeg je nastalo potraživanje remitenta od trasanta. Radi se o tako zvanoj kauzalnoj klauzuli, odnosno kauzalnom odnosu. Iz ove klauzule je moguće utvrditi da li se radi o prodaji robe, odnosno o obavljanju usluge, odnosno o kreditu, ili o drugoj financijskoj transakciji. Ovom klauzulom trasant poručuje trasatu zašto je nastalo potraživanje remitenta prema trasantu. Ako se ova klauzula upisuje sa podatkom "vrijednost primljena u robi" znači da je trasant kupio robu od remitenta.

Zapis u mjenici »**vrijednost primljena u novcu**« znači da se radi o kreditnom odnosu. U poslovnoj praksi ova klauzula nije od posebnoga značaja. Sadržaj ove klauzule je važan u regresnom postupku, je zadnji imatelj mjenice naplatio mjenicu od jednog od prethodnih imatelja mjenice (indosanta), koji su prije njega indosirali mjenicu. U tom slučaju indosant, koji je platio mjenicu zadnjem imatelju mjenice može obaviti potraživanja od indosanata, koji su

prije njega potpisali mjenicu. U tom slučaju se utvrđuje tko je u stvari neopravdano obogaćen u mjeničnoj transakciji.

h) Značaj klauzule »i stavite na račun«

Ova klauzula znači klauzula pokrića, kojom trasant poručuje trasatu, na koji način će trasatu biti naknađena svota koju je platio remitent za račun trasanta »i stavite istu na račun« znači da trasant poručuje trasatu, da nakon plaćanja potraživanja remitent pošalje račun trasantu, koji će mu ovu mjenično svotu nadoknaditi. Umjesto »stavite isto na račun« može se upisivati »radi pobijanja«, »kao kredit« i slično, čime trasant označuje odnos između trasanta i trasata. Upis ove klauzule nije od bitnog značaja za valjanost i poslovanje mjenice.

i) Upis klauzule o izvještaju

Ako u mjenici stoje odredba« **izvještaj**» znači da trasat ne treba da akceptira niti isplati mjenicu dok od trasanta ne dobije poseban izvještaj, odnosno upute. Ako trasat odbije da akceptira i isplati mjenicu, koja sadrži ovu klauzulu, zbog toga što nije dobio odgovarajući izvještaj, imatelj mjenice se tada može za isplatu te mjenice obratiti trasantu. Ako je unijeta klauzula "**bez izvještaja**«, pretpostavlja se da između trasanta i trasata već unaprijed postoji tako zvani predugovor o akceptu, odnosno obveza trasata, da akceptira mjenicu.

j) Upis trasata

Za trasiranu mjenicu je od bitnog značaja upis imena trasata, koji će se obvezati platiti mjenični iznos remitent. Njegovo ime i adresu mora napisati trasant u prostoru iza riječi »trasatu« između klauzule zapisa » vrijednost primljena« i klauzule »Plaćanje.....«.

Upisom imena trasata u mjenicu trasat nije obvezan da plaća mjenicu, ali u svakom slučaju remitent mora da prezentira mjenicu trasatu radi naplate odnosno akceptiranja. Trasat je osoba koja preuzima dug trasanta i obveze, da će plaćati mjenicu remitent. Kod upisa trasata treba upisati točnu adresu i njegovu punu tvrtku, odnosno i ime. Sam upis na spomenutom mjestu u obrascu znači da je to trasat, koji će potpisom ove mjenice postati **akceptant** i time glavni dužnik iz mjenice prema mjeničnom vjerovniku.

k) Upis domicilne klauzule

Uz riječ »Plaćanje.....« upisuje se osoba, koja kao punomoćnik trasata (um pravilu banka) nastupa u postupku naplate mjenice. Upisivanjem određenog imena fizičke osobe odnosno tvrtke pravne osobe u nastavku riječi »plaćanje...« nastaje **domicilirana** mjenica. Osoba, koja upisuje ovu klauzulu je u pravilu trasant, koja se u ovom slučaju imenuje domicilijant, osoba koja se upisuje se imenuje domicilijant, a upis je domicilna klauzula. Bitno za domicilnu klauzulu je da se na tom prostoru mjenična blanketa upisuje osoba, koja kao punomoćnik isplaćuje novčani iznos remitent u ime i za račun trasata, odnosno akceptanta. Ako mjenica ne sadrži upis domicilijanta, onda vjerovnik potražuje naplatu mjenice neposredno od trasata na adresi, koja je navedena u mjenici uz ime trasata.

l) Akceptiranje mjenice

Akceptiranje mjenice je u osnovi preuzimanje obveze trasata, da plaća remitent u trasantov dug. Preuzimanje obveza se obavlja putem potpisa upisanog trasata u mjenicu. Trasant može akceptirati mjenicu prije podnošenja mjenice i njenog izručivanja remitent u ili nakon izručivanja mjenice remitent u, time da će remitent prezentirati mjenicu trasatu na potpis. Trasant mora potpisati mjenicu vlastoručno, odnosno kada se radi o trasatu pravnoj osobi za trasata potpisuje zakoniti zastupnik ili prokurist, time da mora navesti uz svoj potpis i svoju funkciju direktora odnosno prokurista. Trasant može staviti potpis bilo gdje na licu mjenice, time da je po zakonu akcept punovažan, ako trasat samo potpiše mjenicu. Uz potpis može staviti i bilješku, da potpisuje kao akceptant, odnosno da je akceptirao cjelokupni ili dio mjeničnoga iznosa, iako to nije za punovažnost mjenice potrebno.

Akcept mjenice je moguće obaviti i na poleđini mjenice ali u tom slučaju je punovažan samo ako je uz potpis trasat naveo i podatak da se **radi o akceptu**, odnosno da potpisuje kao **akceptant**. **Inače se smatra, da je to potpis indosanta.**

Trasant može pobliže odrediti vrijeme, kada može trasat akceptirati mjenicu, time da sa posebnim upisom upozorava remitenta da ne može do određenog datuma prezentirati mjenicu trasatu radi akceptiranja. Mjenicu, čija dospelost glasi po viđenju, nije potrebno akceptirati, iako remitent može tražiti od trasata da takvu mjenicu akceptira. Akcept kod mjenice po viđenju mora biti obavljen u roku od godine dana od dana izdavanja mjenice. Akcept kod ove vrste mjenice nije potreban, s obzirom da remitent može uvijek tražiti naplatu mjenice. Akcept mora biti datiran samo ako se radi o mjenici, koja je platljiva na „određeno vrijeme po viđenju“ ili kada na osnovu odredbe trasanta mjenicu treba podnijeti na akceptiranje u određenom roku.

Akcept mora biti **bezuovjetan**, međutim trasat može akceptirati mjenicu samo u dijelu mjeničnog iznosa. Akcept je jedan od najbitnijih postupaka sa mjenicom, s obzirom da se akceptom trasat obvezuje da će mjenicu platiti na dan njene dospelosti.

J. Avaliranje mjenice

Avaliranje mjenice je pismena izjava osobe, koja nije trasant odnosno trasat, da jamči za jednog ili više potpisnika mjenice i da će izvršiti svoju obvezu po mjenici. Obveza iz mjenice je samostalna i nezavisna od punovažnosti obveza osobe, za koju se je preuzelo jamstvo. Avalist je svaka osoba, koja potpisuje mjenicu na licu mjenice, bez obzira zašto je potpis stavljen na mjenicu. Ako iz potpisa nije moguće utvrditi za koga je avalist dao garanciju, po zakonu se smatra da jamči za trasanta. Avalist jamči u pravilu za isplatu cijele mjenične svote, ako nije uz svoj

potpis ograničio svoje jamstvo na određeni manji iznos. Upisivanje avala na mjenici izražava se u pravilu riječima »**per aval**« »**kao jamac**«, »kao poruk« i slično, iako ovakva primjedba nije uvjet za punovažnost preuzimanja mjeničnog jamstva. Dovoljan je potpis na licu mjenice, osim ako je u pitanju potpis trasata ili trasanta. Avalist odgovara onako kako odgovara onaj za koga jamči. Avalist može preuzeti jamstvo i potpisom na poleđini mjenice, ali u tom slučaju mora uz potpis **staviti izjavu da preuzima obvezu kao jamac**, odnosno, da se radi o avaliranju

mjenice. Ako takva oznaka uz potpis nije stavljena, po zakonu se smatra da je to potpis indosanta, to jeste osobe koja je sudjelovala u prijenosu mjenice na drugu osobu.

U poslovnoj praksi se često puta avalisti potpisuju na poleđini mjenice bez oznake da se radi o potpisu avalista. Radi se o tako zvanim **skrivenim avalima, odnosno žirantima**. Oni jamče za obveze iz mjenice samostalno i neposredno kao indosanti, a ne kao avalisti trasanta. Potpis na poleđini mjenice kao indosanta je u mjeničnom pravu bolji za vjerovnika nego potpis avalista na licu mjenice. Avalist odgovara vjerovniku za naplatu mjenice, ako nije mjenica bila plaćana sa strane akceptanta odnosno potpisnika za kojeg je preuzeo jamstvo.

Intervencija

Trasant, indosant ili avalist mogu u mjenici naznačiti osobu, koja će po potrebi da akceptira ili da plati mjenicu, ako je ne plati glavni dužnik (intervenijent). On nije dužnik iz mjenice, ako mjenicu nije potpisao, što se smatra kao akceptiranje sa intervencijom. Intervencija je mjenična institucija, koja omogućava da osoba, koju je zapisom na mjenici imenovao trasant, isplati mjenicu vjerovniku iako on nije neposredno dužan vjerovniku, s obzirom da ne nastupa u ulozi akceptanta, avalista odnosno trasanta. Ime intervienta upisuje se bilo gdje na licu mjenice (**pozivna intervencija**). Osim ove intervencije svatko može da plati mjenicu, ako istu ne plati trasat. U tom slučaju radi se u

spontanoj intervenciji, koju može radi zaštite trasata i trasanta obaviti bilo fizička ili pravna osoba u pravilu na poziv trasanta. Kod ove intervencije u mjenicu se ne unosi intervencijska klauzula u mjenicu. Imatelj mjenice je dužan prije protestiranja prezentirati mjenicu intervenijentu, ako je njegovo ime upisano u mjenici. Intervenijentu, koji je platio mjenicu mora vjerovnik predati mjenicu radi naknadnog izvođenja regresnih postupaka, odnosno potraživanja, koja ima intervenient do ostalih mjeničnih dužnika.

II. Postupak naplate mjenice

Za razliku od obligacijsko-dužničko-vjerovničkog odnosa, kod kojeg je prema ugovornom pravu dužnik dužan donijeti svoj dug vjerovniku, kod mjeničnog odnosa vjerovnik je dužan da sam donese mjenicu dužniku za naplatu.

Obvezu dužnika iz mjenice treba tražiti vjerovnik time da dužniku prezentira mjenicu, a ne da mu dužnik donosi ispunjenje svoje obveze. Ovakvo zakonsko uređenje je posljedica činjenice da mjenica cirkulira i dužnik ne može znati na dan dospelosti, gdje se nalazi mjenica i zbog toga je vjerovnik dužan potražiti dužnika i prezentirati mu u vrijeme dospelosti mjenicu radi naplate. Mjenica se naplaćuje uvijek od glavnog dužnika, to jeste trasata odnosno akceptanta. Ako se radi o vlastitoj mjenici, onda je glavni dužnik izdavatelj mjenice. Ako je mjenica domicilirana, onda vjerovnik podnosi mjenicu radi naplate domiciliatu. Ako trasat plaća mjenicu u cijelosti, ima pravo da mu vjerovnik preda mjenicu sa potvrdom o plaćanju. Međutim, ako je trasat samo djelomično platio mjenicu, ima pravo zahtijevati upis isplaćenog iznosa u samu mjenicu i izručenje mjenice. Uz naznaku da je mjenica djelomično plaćana, dužnik ima pravo, da mu se izda priznanica o plaćanoj svoti. Prije dospelosti imatelj mjenice može ali ne mora prihvatiti isplatu mjenice. Ako je mjenica plativa u novcu, koji nije u tečaju u mjestu plaćanja, mjenična svota može se platiti novcem, koji je u mjestu plaćanja zakonsko sredstvo plaćanja. Ako vjerovnik nije pravovremenom predložio mjenicu na isplatu, dužnik ima pravo i istovremeno je ovlašten, da mjeničnu svotu položi u mjestu plaćanja kod prvostepenog redovnog suda na trošak i opasnost te štetu imatelja mjenice. Mjenica je plativa na određeni dan ili na određeno vrijeme poslije izdavanja odnosno viđenja može se podnijeti na isplatu bilo na sam dan plaćanja, bilo na jednog od dva radna dana, koja dolaze odmah za njim.¹¹

---

¹¹ *Mjenično pravo ne zahtjeva od imatelja mjenice, da prije dospelosti upozorava mjeničnog dužnika na potraživanje, koje će dospjeti na određen dan, odnosno koji će odrediti vjerovnik prezentacijom mjenice, ako je dospelost određena po viđenju.*

Zato se u poslovnoj praksi u pravilu traži od vjerovnika, da 8. odnosno 14. dana prije dospelosti pismeno obavijesti mjeničnog dužnika o posjedovanju mjenice i o danu njezine dospelosti. To posebno važi, ako je mjenica domicilirana. Obavijest se u pravilu šalje domiciliatu (banci) i trasatu (akceptantu), kako bi pravovremeno mogli osigurati kod domiciliata sredstva za isplatu mjenice.

a) Protest mjenice

Protest mjenice je poseban postupak, koji se vodi pred sudom, odnosno u nekim državama pred javnim bilježnikom i u kojem se utvrđuje činjenica, da glavni mjenični dužnik nije pravovremeno platio mjenicu. Na osnovi provedenog postupka sudski organ na zahtjev imatelja mjenice izdaje javno ispravu, kojim se potvrđuje da su bile sa strane vjerovnika poduzete sve radnje potrebne za ostvarivanje mjeničnog prava, i da mjenica nije pravovremeno bila naplaćena. Protest je dokazno sredstvo imatelja mjenice, da je on ili njegov punomoćnik poduzeo sve radnje, koje su bile potrebne za ostvarivanje mjeničnog prava i da mjenica nije bila plaćana, odnosno da nije bila akceptirana. Protest se obavlja uvijek kada neka radnja, koja je nužna za očuvanje prava iz mjenice, nije bila pravovremeno, odnosno na pravi način izvršena. Tako je moguće protest podignuti zbog neakceptiranja mjenice, njezine neisplate ili nedatiranja akcepta kod mjenice koje dopijevaju na određeno vrijeme po viđenju i u slučaju kad je akceptant propustio da stavi datum kad je akceptiranje izvršeno. U pravilu se protest podiže zbog neisplate mjenice. Osim toga protest se podiže kada je mjenica uništena i vjerovnik iz mjenice mjenicu **amortizira** na sudu. Protest je

potreban i onda, kada je mjenicu akceptirao intervenient ili je bila naznačena adresa intervijenta, pa intervenient nije mjenicu platio.

U praksi govorimo o podizanju protesta, što znači podnošenje originalne mjenice sudu ili javnom bilježniku u državama, gdje je propisano, da je za proteste nadležan javni bilježnik, koji **mora posjetiti mjeničnog dužnika**, utvrditi da li je vjerovnik pravovremeno prezentirao mjenicu dužniku i potvrditi činjenicu, da mjenica nije plaćana ili nije plaćana u cijelosti.

Protest se mora podići u vrlo kratkim rokovima, to jest u **dva naredna radna dana nakon prezentacije** mjenice. Protestni organ mora podnijeti mjenicu onome protiv koga se protest traži i poziva ga da izvrši zahtjev na imatelja mjenice. Ako se tražena osoba ne nađe u svome poslovnom lokalu kad ga ima, odnosno stanu, kad dužnik nema poslovnog lokala ili ako se dužnika ne može pronaći, ili mu se zahtjev ne može prezentirati ma iz kojeg uzroka, protestni organ nije dužan da ponovi protestni postupak.¹²

Nakon podnošenja mjenice onome protiv koga se protest traži odnosno pokušaj da ga se nađe, protestni organ izdaje listinu (**protest**), koji sadržava prijepis protestirane mjenice, ime odnosno firmu osobe po čijem se zahtjevu i protiv koga se protest podiže te potvrdu da tražena osoba nije izvršila činidbu, koja se po osnovu mjenice od njega zahtjeva te mjesto, dan, mjesec, godinu i vrijeme, kada je protest bio izvršen bez uspjeha. Ova listina se upisuje u protestni registar protestnog organa, a sama mjenica se obilježava žigom, iz kojeg je vidljivo da je mjenica protestirana.

---

¹² U praksi poznajemo protest na zid, protest na vrata, protest u zrak i slično. Ovakvi protesti se podižu odnosno njih izdaje protestni organ, kada ne može naći mjeničnog dužnika.

Protest je radnja, koja ima višestruko značenje. Primarno se protestom utvrđuje da glavni dužnik nije platio odnosno akceptirao mjenicu. Ako mjenica ne bi bila protestirana, odnosno ako ne bi bila pravovremeno protestirana, onda se propuštanjem radnje protesta mjениčni dužnici oslobađaju obveze platiti mjenicu, osim akceptanta kod akceptirane mjenice i izdavatelja vlastite mjenice. Propuštanje pravovremenog protesta imenujemo **prejudiciranje mjenice**, što je najteža kazna za imatelja mjenice, što je pravovremeno propustio obaviti radnju, koju mu nalaže zakon.

Protest nije potreban, ako je trasant u mjenicu upisao posebnu klauzulu »**bez protesta**« ili »**bez troškova**«. Ovom klauzulom oslobađa se imatelj mjenice, da podigne protest, ako mjenica nije bila pravovremeno plaćana sa strane glavnog dužnika. Ova klauzula se upisuje na licu mjenice i upisuje je trasant. Moguće je, da klauzulu »bez protesta« upisuje neka druga osoba, koja je potpisala mjenicu u svojstvu avalista ili indosanta. U tom slučaju mjenicu mora protestirati imatelj mjenice protiv svih ostalih potpisnika mjenice.

Protestirana mjenica ima i značaj vjerodostojne isprave, na osnovu kojeg je moguće tražiti izvršenje nad imovinom mjениčnih dužnika. Ako mjenica nije protestirana, moguće je mjениčno potraživanje tražiti redovnom tužbom. Mjenica koja nije protestirana, pa iako ima klauzulu »bez protesta« ne **predstavlja vjerodostojnu listinu**. Klauzula „bez protesta“ znači da nije potrebno podizati protest, da bi potpisnici kao što je avalist, indosant, trasant kod akceptirane mjenice, ostali u mjениčnoj obvezi, iako mjenica nije protestirana. Zakon ne predviđa mogućnost da se klauzulom „bez protesta“ nadomjesti protest, koji je obavezan kod izvršenja na osnovu vjerodostojne listine.¹³ Kod protesta su dakle bitni rokovi, u kojima mora biti protest izvršen. Ovi rokovi se mogu produžiti i samo u slučaju nastanka više sile. Imatelj mjenice je ipak dužan u slučaju više sile, da bez odlaganja obavijesti svog indosanta i izvještaj o tome sa datumom i svojim potpisom zabilježi na mjenici te podnese mjenicu na naplatu odnosno protest odmah nakon prestanka više sile.

b) Regresni postupak

Imatelj mjenice ima pravo naplatiti mjenicu od glavnog dužnika u vrijeme njezine dospelosti. Ako je nije iz bilo kojih razloga uspio naplatiti, a poduzeo je radnje, koje predviđa Zakon o mjenici, a ako je poglavito protestirao mjenicu kod nadležnog protestnog organa, ima pravo naplatiti mjenicu od svih ostalih potpisnika mjenice. Ovaj postupak imenujemo regresiranje mjenice, to znači da imatelj mjenice vrši regres protiv indosanta, trasanta i ostalih obveznika (avalista). Regres se može vršiti ako mjenica nije plaćana u cijelosti ili djelomično i prije dospelosti, ako je akceptiranje odbijeno bilo potpuno djelomično, i ako je prije ili poslije akceptiranja otvoren stečaj odnosno likvidacija nad imovinom trasata ili ako je on obustavio plaćanje, pa i kada obustava nije bila utvrđena sudskom

---

¹³ Prema članu 29. Zakona o izvršenju, izvršenje radi ostvarivanja novčanog potraživanja određuje se i na osnovu vjerodostojne isprave; vjerodostojna isprava je mjenica i ček s protestom i povratnim računom ako su potrebni za zasnivanje potraživanja.

odlukom ili ako je izvršenje nad njegovim imovinom ostalo bezuspješno. Isto tako je moguće i prije dospelosti tražiti naplatu mjenice od ostalih potpisnika, ako je otvoren stečaj odnosno likvidacija nad imovinom trasanta mjenice, koja se ne smije podnijeti na akceptiranje. Za vršenje regresa je potrebno pravovremeno podignuti protest, osim ako protest nije potreban zbog upisane klauzule u mjenicu »bez protesta«. Ako je odredba »bez protesta« upisana u mjenicu, to nipošto ne znači, da imatelj mjenice nije dužan blagovremeno podnijeti mjenicu na plaćanje kod glavnog dužnika odnosno domiciliata.

U okviru regresnih prava imatelj mjenice može zahtijevati od onoga protiv kojega vrši regres, naplatu iznosa za kojeg mjenica nije akceptirana ili isplaćena i kamatu, ako je bila u mjenici određena. Osim toga imatelj mjenice ima pravo i na **zateznu kamatu** obračunatu u skladu sa zakonom, kojim se uređuje visina stopa zatezne kamate te troškove protesta i poslanih izvještaja kao i ostalih troškova, koje ima imatelj sa mjenicom.

U toku regresnog postupka može imatelj tražiti naplatu mjenice od bilo kojeg potpisnika, s obzirom da su svi potpisnici solidarno odgovorni za naplatu mjenice. Ako je mjenicu platio jedan od solidarnih dužnika, može zahtijevati od onih, koji su njemu odgovorni, da mu isplate cjelokupni iznos koji je on isplatio imatelju mjenice, te kamatu u visini eskontne mjere te troškove koje je imao. Takvo naknadno naplaćivanje mjenice imenujemo **drugi regresni postupak**.

Regres se može naplaćivati i na taj način da regresni obveznik izda novu mjenicu trasirano po viđenju na osobe, koje su njemu odgovorne i plative u mjestu prebivanja te osobe. Takva mjenica se imenuje **повratna mjenica**. To znači da se mjenični dug plaća sa drugom novom mjenicom osobi, koja je iskupila mjenicu od prvog imatelja mjenice.

c) Zastara mjeničnih potraživanja

Svi mjenično pravni zahtjevi protiv akceptanta zastarijevaju za **tri godine**, računajući od dospelosti. Ostali zahtjevi imatelja mjenice protiv indosanta i protiv trasanta zastarijevaju za godinu dana, računajući od dana blagovremeno podnesenog protesta, a ako se u mjenici nalazi odredba »bez troškova«, onda od dospelosti.

Mjenično pravni zahtjev indosanta jednih protiv drugih i protiv trasanta zastarijevaju za **šest mjeseci**, računajući od dana kad je indosant mjenicu iskupio ili od dana kad je protiv njega kod suda bila podnesena tužba. Zastarjelost se prekida podnošenjem tužbe sudu. U mjeničnom pravu poznajemo **prekid zastare i obustava zastare**.

Zastarjelost se **prekida** sa radnjom, kojom imatelj pokušava naplatiti svoja potraživanja, na pr. tužbom. Zastarjelost se **obustavlja**, ako vjerovnik nije mogao zbog vojne službe, rata ili zbog više sile ostvarivati svoja mjenična prava.

d) Neopravdano obogaćenje

S obzirom da je mjenica akceptni papir od vrijednosti, može se desiti da neko od kruga mjeničnih dužnika ne plati svoje obveze i time kod njega nastupa neopravdano obogaćenje ili stjecanje određene imovinske koristi bez osnova. Zakon o mjenici posebno uređuje primjer neopravdanog obogaćenja, ako su trasant, akceptant indosant oslobođeni plaćanja obveze iz mjenice zbog propuštene propisane radnje za održavanja mjeničnog prava. U tom slučaju ovi potpisnici odgovaraju imatelju mjenice, ako su se na njegovu štetu neopravdano obogatili. Ostali mjenični obveznici su oslobođeni ove odgovornosti. Imovinski zahtjev, koji se zasniva na odgovornosti zbog

neopravdanog obogaćenja, može se ostvariti na osnovu sudske odluke o **amortizaciji** nestale mjenice. Odgovornost zbog neopravdanog obogaćenja zastarijeva za tri godine.

e) Pravo zaloga i pridržaja

Radi osiguranja mjeničnog potraživanja imatelj mjenice na osnovu pismene izjave može primiti u zalog neku pokretnu stvar ili potraživanje, ako dužnik ne ispuni na vrijeme svoju mjeničnu obvezu, onda imatelj mjenice ima pravo da se naplati iz zaloga ne podnoseći tužbu protiv zalagača. To pravo imatelj mjenice može na osnovu mjenice ostvariti tako da zahtjeva od suda da mu odredi javno prodaju založene stvari, bez saslušanja zalagača. Imatelj mjenice može se naplatiti od dobivenog novca nakon prodaje založene stvari i namiriti se do visine svoga potraživanja. Stjecanjem prava na tužbu ili na regres ima imatelj mjenice i pravo pridržaja na dužnikovom novcu, pokretnostima i papirima od vrijednosti, koji su zakonitim putem došli u njegove ruke ili kojima se može raspolagati **(pravo pridržaja)**.

O korištenju prava pridržaja mora imatelj mjenice bez odlaganja obavijestiti dužnika o vršenju tog prava. Institut založnog prava i pridržaja uveden je u mjenično pravo radi osiguranja isplate mjenice u roku dospelosti.

f) Amortizacija mjenice

Prava imatelja mjenice su inkorporirana u mjenicu kao papir u skladu sa načelom inkorporacije mjeničnih prava. Prema spomenutom načelu mjenični vjerovnik ostvaraju svoja prava samo ako posjeduje mjenicu zbog sigurnosti mjeničnog prometa. Od ovog načela odstupa se samo u slučaju amortizacije mjenice. To se je poseban sudski postupak, u kojem sud utvrđuje da je imatelj mjenice imao mjenicu određenog sadržaja i da mu je nestala. Imatelj nestale mjenice mora predložiti sudu, da nestalu mjenicu amortizira, odnosno da je oglasi poništenom. Imatelj

mjenice mora u prijedlogu iznijeti glavni sadržaj nestale mjenice i učiniti vjerojatnim da je predlagatelj tu mjenicu imao ili da mu temelju nje pripada neko pravo. Sud će izdati oglas, u kojem će izložiti sadržaj nestale mjenice i sa pozivom da onaj kod koga se nalazi pokaže sudu u roku 60. dana, jer će je inače sud po proteku tog roka oglasiti poništenom. Oglas se objavljuje u Službenim novinama Federacije BiH. Ako je dan plaćanja već dospio, rok za pokazivanje mjenice na sudu teče od dana oglasa, a ako dan plaćanja dolazi tek kasnije, onda od proteka ovog roka. Predlagatelj amortizacije mora podići protest zbog neakceptiranja ili neisplaćene, da bi zadržao regres protiv trasanta, neakceptirane mjenice kao i protiv trasanta, koji je zabranio podnošenje mjenice na akceptiranje tijekom roka određenog za podizanje protesta. Protest zamjenjuje podnošenje mjenice na akceptiranje ili na isplatu.

Ako se u toku 60. dana sudu ne podnese originalna mjenica, sud oglašava nestalu mjenicu za amortiziranu i o tome izvješćuje akceptanta odnosno trasanta te ostale osobe, koje su navedene u mjenici. Na temelju amortizirane mjenice

ne mogu se ostvarivati nikakva mjenična prava. Imatelj nestale mjenice ostvaruje svoja prava na **osnovu sudske odluke** o poništenju mjenice.

III. Vlastita mjenica

Vlastita mjenica je posebna vrsta mjenice, kojom se dužnik neposredno obavezuje da će platiti vjerovniku određeni novčani iznos u skladu sa propisima mjeničnog prava. Njegova obveza je jednaka obvezi akceptanta kod trasirane mjenice. Za vlastitu mjenicu se mogu upotrebljavati obrasci, koji se primjenjuju za trasiranu mjenicu, time da umjesto naloga »platite za ovu« treba napisati »plaćam za ovu« odnosno »plaćamo za ovu«. Za vlastitu mjenicu se primjenjuju odredbe članka 106. do 109. i Zakona o mjenici, time da se kod vlastite mjenice i odredbe o pojedinim mjeničnim institucija, primjenjuju na jednaki način kao kod trasirane mjenice. Kod vlastite mjenice ne nastupa trasant, već **izdavatelj**. Vlastita mjenica nema trasata, s obzirom da izdavatelj obećava, da će sam plaćati mjenični iznos remitentu. Kao svaka mjenica i vlastita mjenica mora sadržavati oznaku da je mjenica. Riječ mjenica mora biti unesena u sam sadržaj isprave na jeziku na kojem je ona sastavljena. Mjenica mora sadržavati i bezuvjetno obećanje da će se određena svota novca platiti, to jeste, da će je platiti izdavatelj mjenice. Jednako kao kod trasirane mjenice, vlastita mjenica sadrži i oznaku o dospelosti i mjesto gdje se plaćanje treba obaviti (domicilirana mjenica). Ime remitenta odnosno vjerovnika, kome se ili po čiji se naredbi mora platiti, mora također sadržavati vlastita mjenica. Oznaka dana i mjesta gdje je vlastita mjenica izdana je bitni uvjet za valjanost vlastite mjenice. Vlastitu mjenicu potpisuje izdavatelj na jednaki način kao što potpisuje trasiranu mjenicu trasant. Vlastita mjenica ne vrijedi, ako nema kojeg od navedenih sastojaka. Iznimka može biti isto kao kod trasirane mjenice, da vlastita mjenica u kojoj nije označena dospelost smatra se kao mjenica po viđenju. Mjesto plaćanja, ako nije određeno, se smatra kao da je to mjesto izdavateljevog prebivanja odnosno mjesto koje je označeno kao mjesto izdavanja mjenice.

Odredbe o trasiranoj mjenici, koje se odnose na indosiranje, dospjelost, plaćanje, regres zbog neisplate, intervenciju, prijepisima i preinačavanja mjenice te o protestu, zastari, o neopravdanom obogaćenju, pravo zaloga i pridržaja te o amortizaciji mjenice primjenjuje se i kod vlastite mjenice. Zakon upućuje na primjenu odredaba Zakona o mjenici, koje se odnose na trasiranu mjenicu i kada se radi o avaliranju mjenice, o razlikama u oznakama svote koja se ima platiti, o pravovaljanosti potpisa osobe, koja radi bez ovlaštenja ili koja prekorači svoja ovlaštenja i drugo.

Vlastita mjenica se podnosi na naplatu izdavatelju mjenice u jednakim rokovima kao što to vrijedi za trasiranu mjenicu.

IV. Aktualna pitanja poslovanja sa mjenicom u praksi

a) Potpis mjenice

Zakon o mjenici posebno ne uređuje način i postupak potpisivanja mjenice. Zakon određuje da mjenicu mora potpisati trasant i trasat, avalist te indosant. Pošto nema detaljnijih propisa o načinu potpisivanja mjenice, dolazi u praksi najčešće do sporova u vezi sa potpisivanjem mjenice. Postupci potpisivanja mjenice su različiti, s obzirom da li mjenicu potpisuje fizička osoba ili zastupnik odnosno punomoćnik pravne osobe. Potpis je pravovaljan bez obzira o kakvom se potpisu radi. Međutim za pravovaljanost potpisa ne vrijedi parafiranje, to jest davanje pismenog znaka, koji nema značaj potpisa. Često puta je teško razlikovati potpis od parafiranja te se s toga u poslovnoj praksi za potpisivanje mjenice preporučuje slijedeće:

- kada se potpisuje fizička osoba potrebno je da vlastoručno čitljivo napiše ime i prezime te mjesto prebivališta i uz tako napisano ime i prezime stavi svoj potpis. Ovakav način potpisivanja fizičke osobe je uobičajen u poslovnoj praksi bez obzira u kojoj se ulozi ta osoba potpisuje jer se time sprječava mogućnost falsificiranja potpisa i istovremeno olakšava utvrđivanje istinitosti potpisa pojedine osobe na osnovu analize potpisa i zapisa imena i prezimena te mjesta stanovanja.

- kada se potpisuje pravna osoba je potrebno da za nju potpisuje samo zakoniti zastupnik i prokurist te punomoćnik, koji ima za to posebno ovlaštenje. Kod potpisivanja pravne osobe treba na mjenici napisati ime pravne osobe odnosno tvrtku na način i po obliku, koji je identičan sa upisom pravne osobe u sudskom registru. To može biti žig, a ako firma ne upotrebljava žig, može se firma upisati rukom ili drugim sredstvima. Zakoniti zastupnik pravne osobe je direktor, član uprave, poslovođa ili slično. Njegovo ime i prezime može, a ne mora biti napisano čitljivo uz napisano ime pravne osobe odnosno uz žig. Ipak se u poslovnoj praksi preporučuje da se upisuje njegovo ime i prezime, iako to nije nužno s obzirom da je njegovo ime i prezime upisano u sudskom registru. Zakoniti zastupnik mora potpisati ime pravne osobe na jednaki način kao što je njegov potpis, koji je deponiran kod sudskog registra. Bitno je da uz njegovo ime bude označena njegova funkcija, odnosno njegovo **zakonito zastupstvo**. To je moguće označiti zapisom zakoniti zastupnik, odnosno zastupnik ili direktor. Jednako može

društvo potpisati prokurist, time da mora uz svoje ime dodati oznaku da je prokurist bilo u kratlici ili ispisanom oznakom kao prokurist.

- potpisivanje pravne osobe preko punomoćnika je mnogo kompliciranije i zato se u pravilu ne preporučuje, da pravnu osobu potpisuju punomoćnici, to jeste osobe koje nemaju zakonito pravo zastupanja pravne osobe, već imaju pravo zastupati tu pravnu osobu na osnovu ovlaštenja direktora. Punomoćnik je svaka osoba, koja potpisuje pravnu osobu na osnovu ovlaštenja direktora bez obzira da li je upisana u sudski registar ili nije. Kod potpisa punomoćnika

vrijedi isto kao što kod potpisa direktora, time da punomoćnik ne smije napisati svoju funkciju, na primjer komercijalni direktor, već mora uz svoj potpis izričito staviti oznaku da se radi o punomoćniku, time da će uz svoj potpis staviti primjedbu »**po ovlaštenju**« »**kao punomoćnik**« i slično. Direktor može navesti svoju funkciju s obzirom da je uz funkciju vezano i zakonito zastupstvo, dok zakon ne poznaje mogućnost zastupanja na osnovu samog zakona, koja bi bila vezana na bilo koju funkciju, odnosno radno mjesto kod pravne osobe. Stoga je potrebno da punomoćnik na mjenici uz potpis stavi na znanje svim imateljima mjenice, da potpisuje mjenicu kao punomoćnik za pravnu osobu.

Ako kod potpisa fizičke osobe nije moguće utvrditi neposredno iz samog potpisa odnosno primjedbe uz potpis, da se radi o punomoćniku, vrijedi to kao **vlastiti potpis osobe za obveze iz mjenice**. Punomoć se u takvom slučaju ne može dokazivati posebnim listinama odnosno dokazima, s obzirom da je mjenica isprava u kojoj moraju biti zapisane sve činjenice i ne može kao dokaz uz mjenicu biti mjerodavna bilo koja druga isprava. Punomoćnik mora na mjenici obavijestiti sve buduće imatelje, da nastupa kao punomoćnik. Pitanje da li postoji punomoć za potpisivanje mjenice ili ne, nije pitanje koje ima važnost u odnosu do imatelja mjenice, već u odnosu do pravne osobe, koju je punomoćnik potpisao. Imatelj mjenice ima pravo potraživati od pravne osobe naplatu mjenice, ako je uz napisanu tvrtku potpisan punomoćnik. Ako punomoćnik nije imao punomoć za potpisivanje mjenice, **on osobno odgovara za obveze iz mjenice**.

b) Poslovanje sa bjanko mjenicama

Zakon o mjenici izričito nema posebnih propisa o bjanko mjenicama. Posredno se na bjanko mjenicu primjenjuje stavak 2. članka 18. zakona, koji predviđa mogućnost izdavanja mjenice, koja u vrijeme izdanja nije bila potpuna. Za bjanko mjenicu je bitno da ju je potpisao trasant odnosno izdavatelj vlastite mjenice. Bjanko mjenica nije mjenica, jer ne sadrži bitne sastojke. Bjanko mjenica postaje tek mjenicom, kada ovlaštena osoba ispuni mjenični sadržaj. To znači, da kod izdavanja bjanko mjenice izdavatelj, odnosno trasant, mora ovlastiti imatelja bjanko mjenice, da ispuni potrebni sadržaj mjenice i tako bjanko mjenicu mijenja u mjenicu kao papir od vrijednosti. Bjanko mjenica se često puta upotrebljava u poslovnoj praksi samo zbog toga, što izdavatelj ili trasant ne može ispuniti mjenicu zbog nepoznavanja određenih podataka, odnosno činjenica. Imatelj bjanko mjenice na osnovu

ovlaštenja, kojeg je dobio od trasanta odnosno izdavatelja u pravilu ispunjava mjenicu u onim dijelovima, koji nisu ispunjeni, u skladu sa dogovorom o izdavanju mjenice.

Bjanko mjenica se u pravilu izdaje radi osiguranja potraživanja. Mjenica, koja je samo djelomično ispunjena, a imatelj nema posebnog ovlaštenja da ispuni mjenicu, se ne smatra bjanko mjenicom, već nevažećom mjenicom. Bjanko mjenica može se čak i indosirati, iako to nije preporučljivo, jer imatelj mjenice ne može prenijeti putem mjeničnog prava ovlaštenje za ispunjenje na svog nasljednika, ako to izričito nije dogovoreno sa izdavateljem

odnosno trasantom mjenice. Osnovni problem, koji se pojavljuje kod bjanko mjenice jest način i pravilni postupak ispunjenja bjanko mjenice, sa podacima koji su bili dogovoreni između imatelja mjenice i trasanta. Trasant odnosno izdavatelj mjenice ima uvijek pravo prigovora, da mjenica nije pravilno ispunjena, odnosno da je ispunjena protivno postojećem sporazumu o izdavanju mjenice, i takav prigovor će sud uvažiti, ako se podnese neposredno protiv imatelja mjenice, koji je istovremeno i vjerovnik iz osnovnog posla. Međutim ako je imatelj mjenice indosirao mjenicu na novog indosataru i naknadno ispunio mjenicu protivno postojećem sporazumu, povreda ovog sporazuma ne može se prigovoriti imatelju mjenice, osim ako je stekao zlonamjerno ili ako je pri stjecanju mjenice postupio velikom nepažnjom. To znači, da kod bjanko mjenice treba u poslovnoj praksi spriječiti prijenos mjenice na treću osobu. To se postiže sa zabranom prijenosa, upisivanjem klauzule »**ne po naredbi**«, čime mjenica postaje rekta mjenica i kao takva neprenosiva. Zbog toga se preporučuje u praksi, da se bjanko mjenica izdaje samo pod uvjetom klauzule »**ne po naredbi**«, jer se time štiti izdavatelj mjenice, koji može podnijeti prigovor ispunjenja mjenice protivno sporazumu samo protiv imatelja mjenice, koji je i stranka u osnovnom poslu. Ako je imatelj mjenice, koju je bilo moguće prenijeti, prenio kao bjanko mjenicu ili nepravilno ispunjenu mjenicu, onda je mjenični dužnik **dužan isplatiti iznos, koji je upisan u samoj mjenici trećoj osobi, a protiv prvog imatelja mjenice podnijeti tužbu zbog povrede sporazuma o ispunjenju mjenice.**

Ovaj prigovor je moguće podnijeti i protiv treće osobe, koja je primila mjenicu od prvotnog imatelja mjenice samo, ako je on to znao ili je mogao znati, da se radi o nepravilno ispunjenoj mjenici ili ako je imatelj prenio mjenicu na treću osobu zlonamjerno ili zbog sprječavanja punovažnosti podnošenja prigovora sa strane trasanta, odnosno izdavatelja vlastite mjenice.

Zaključak

Poslovanje sa mjenicom zahtijeva poznavanje mjeničnog prava jer u protivnom mjenica može štetiti i imaoocu. Izbjegavati je potrebno primjenu bjanko mjenice, a ako se kao takva izdaje onda je potrebno upisati klauzulu »ne po odredbi« Bitno je da se stranke kod ugovora jasno dogovore o sadržaju mjenice i da se kod ispunjenja mjenice u cijelosti primjenjuju ne samo odredbe zakona i drugih propisa već i standardi poslovne mjenične prakse.